

Πέτρος Παπακωνσταντίνου
Κρίση της αμερικανικής ηγεμονίας

Το Βατεξάκι των Ρεπουμπλικάνων στις ενδιάμεσες εκλογές για το Κογκρέσο σηματοδότησε μια σημαντική πολιτική καμπή για την Αμερική του Μπους, αν και η μελλοντική τροχιά των εξελίξεων είναι πολύ δύσκολο να προβλεφθεί στη σημερινή, «χαοτική» κατάσταση πραγμάτων.

Κατά κανόνα, οι ενδιάμεσες (δηλαδή ανάμεσα σε δύο προεδρικές αναμετρήσεις) εκλογές για το Κογκρέσο εξελίσσονται σε υποτονική πολιτική ατμόσφαιρα και κρίνονται αποκλειστικά στα πεδία της οικονομίας και της καθημερινότητας. Τίποτα από αυτά δεν επιβεβαιώθηκε στην αναμέτρηση

του Νοεμβρίου 2006. Η προεκλογική ατμόσφαιρα ήταν θυελλώδης, οι εκλογές εξελίχθηκαν σε δημοψήφισμα για την πολιτική Μπους και επικεντρώθηκαν στην εξωτερική πολιτική, ιδίως στο θέμα του Ιράκ. Το συντριπτικό σε βάρος των Ρεπουμπλικάνων αποτέλεσμα είχε ως συνέπεια να αποπεμφθεί ο αρχιτέκτονας του πολέμου στο Ιράκ, υπουργός «Αμυνας» Ντόναλντ Ράμσφελντ. Οι πλέον προβεβλημένοι αναλυτές διεθνούς πολιτικής, ένθεν και ένθεν του Ατλαντικού, εκτιμούν στην πλειονότητά τους ότι οι εκλογές σήμαναν το τέλος εποχής των νεοσυντηρητικών, αν και ουδείς φαίνεται να έχει σαφή ιδέα για τη νέα εποχή που ανοίγει μπροστά μας.

Η εκτίμηση ότι η αποτυχία της αμερικανικής κατοχής στο Ιράκ ήταν ο καθοριστικός παράγοντας του αποτελέσματος πρέπει κατά κάποιον τρόπο να σχετικοποιηθεί. Ο πρώην σύμβουλος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ επί Μπιλ Κλίντον και στέλεχος του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων Ίαν Λέσερ ανέφερε, σε πρόσφατο συνέδριο στην Αθήνα, ότι οι αμερικανοί πολίτες ανησυχούν λιγότερο για τη στρατηγική της κυβέρνησής τους στο Ιράκ και περισσότερο για το οικονομικό κόστος, της τάξης του 1 τρισε. δολαρίων (τεράστιο ποσό, ακόμα και για την αμερικανική υπερδύναμη), της κατοχής. Με νωπές ακόμη τις εντυπώσεις από τις τριτοκοσμικές επιδόσεις του αμερικανικού κράτους στην αντιμετώπιση του τυφώνα Κατρίνα και με εντεινόμενη τη λαϊκή δυσαρέσκεια για τις κραυγαλέες κοινωνικές ανισότητες, που έχουν επανέλθει στο επίπεδο του 1920, οι μη προνομιούχοι Αμερικανοί είδαν το θέμα του Ιράκ ως σημείο συμπίκνωσης ενός είδους «πολεμικού καπιταλισμού», που ευνοεί το σύμπλεγμα της πετρελαϊκής και στρατιωτικής βιομηχανίας, αλλά βλάπτει τα συμφέροντα της μεγάλης λαϊκής πλειοψη-

φίας, χωρίς καν να ωφελεί το διεθνές κυρος του αμερικανικού κράτους.

Σε κάθε περίπτωση, όσοι προσδοκούν γρήγορη και θεαματική στροφή στην αμερικανική εξωτερική πολιτική προς πιο υποφερτές κατευθύνσεις, είναι πολύ πιθανό να απογοητευθούν. Η «θεωρία» που φορτώνει στο υποτιθέμενο «πραξικόπημα μιας δράκας νεοσυντηρητικών» όλες τις ευθύνες για τη στροφή της Αμερικής στον πιο ωμό ιμπεριαλισμό των όπλων, πλάι στον πάγιο ιμπεριαλισμό του χρήματος, είναι λογικά ανόητη και πολιτικά απολογητική, αφού πασχίζει να διασώσει την αυταπάτη για τη δυνατότητα ανάκαμψης της «υγιούς Αμερικής» μετά την απαλλαγή της από το νεοσυντηρητικό «καρκίνωμα». Ειρήσθω εν παρόδω ότι όσοι στηλιτεύουν με τον πιο αμείλικτο τρόπο σήμερα τους νεοσυντηρητικούς από τη σκοπιά αυτής της «υγιούς, μετριοπαθούς και καλοπροαίρετης Αμερικής» ήταν οι ίδιοι που μετά την 11η Σεπτεμβρίου και ιδίως μετά την άλωση της Βαγδάτης διεκήρυσσαν, *urbi et orbi*, τον θαυμασμό τους για την «επαναστατική Αμερική» των Μπους, Τσέινι, Ράσφελντ και ΣΙΑ, και για τα μεσσιανικά σχέδιά της να φέρει τη Δημοκρατία στην «ευρύτερη Μέση Ανατολή» κάτω από τις φτερούγες των F-16. Άλλωστε, οι Δημοκρατικοί, οι οποίοι απλώς καρπώθηκαν τα κέρδη της λαϊκής δυσαρέσκειας για τον Μπους, δεν έχουν να παρουσιάσουν τίποτα που να μοιάζει υποτυπωδώς με εναλλακτικό σχέδιο για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Αντιθέτως, πολλά προβεβλημένα στελέχη τους, όπως η Χίλαρι Κλίντον, που δεν κρύβει τις φιλοδοξίες της για το προεδρικό χρίσμα, ασκούν κριτική στην εξωτερική πολιτική Μπους συχνά από τα δεξιά – επί παραδείγματι, στο Παλαιστινιακό, όπου εμφανίζονται πιο φιλοϊσραηλινοί από τον Λευκό Οίκο.

Ειδικότερα στο Ιράκ, αυτά που διακυ-

βεύονται για το διεθνές κύρος της αμερικανικής υπερδύναμης είναι τόσο πολλά και τόσο σοβαρά που δεν αφήνουν σε καμία αμερικανική κυβέρνηση το περιθώριο της άτακτης φυγής. Αν οι Αμερικανοί έφευγαν αύριο το πρωί από το Ιράκ χωρίς να αφήσουν πίσω τους μια φιλική κυβέρνηση, χωρίς να κρατήσουν τον έλεγχο των πετρελαίων της Βασόρας και του Κιρκούκ και χωρίς να έχουν εξασφαλίσει μεγάλες στρατιωτικές βάσεις, θα επρόκειτο για κολοσσιαία ήττα με παγκόσμιο αντίκτυπο. Μια ήττα που θα ξεπερνούσε κατά πολύ το Βιετνάμ, που είχε βέβαια μεγάλη συμβολική διάσταση, αλλά επιτέλους δεν διέθετε πετρέλαια, δεν βρισκόταν στην καρδιά της σημαντικότερης εστίας γεωπολιτικής αστάθειας του κόσμου και είχε την υποστήριξη της σοβιετικής υπερδύναμης, κάτι που αν μη τι άλλο μετρίαζε το εθνικό σοκ.

Το δίλημμα που αντιμετωπίζει, σε αυτό το φόντο, η Αμερική συνοψίστηκε με επιτυχία από τον γνωστό αρθογράφο των *Νιου Γιορκ Τάιμς* Τόμας Φρίντμαν: «Πρέπει να διαλέξουμε είτε μια στρατηγική δέκα μηνών είτε μια στρατηγική δέκα χρόνων». Η πρώτη επιλογή αναφέρεται στην αποχώρηση των ΗΠΑ από το Ιράκ, με εξαίρεση το βόρειο, ιρακινό Κουρδιστάν που θα προσφέρει στην Ουάσιγκτον βάσεις, πετρέλαιο και μια μικρή παραγωγή με αντάλλαγμα την ντε φάκτο ή και ντε γιούρε, σε επόμενη φάση, ανεξαρτητοποίησή του. Η δεύτερη επιλογή σημαίνει την κλιμάκωση του πολέμου, με την αποστολή περισσότερων στρατιωτών, ίσως και διπλάσιων από τον σημερινό αριθμό τους, με πρώτο στόχο τον έλεγχο της Βαγδάτης και τελικό την εξολόθρευση της αντίστασης. Κατά κάποιον τρόπο, το δίλημμα που αντιμετώπισε και ο Λίντον Τζόνσον μετά την επίθεση του Τετ, από την πλευρά των Βιετκόγκ.

Επί του παρόντος, η κυβέρνηση Μπους φαίνεται να συνδυαλίζει με κάθε τρόπο τις εθνοτικές-φυλετικές συγκρούσεις Σουνιτών-Σιιτών και να ποντάρει στο ενδεχόμενο κλιμάκωσής τους σε ανοιχτό εμφύλιο πόλεμο (κάτι που μπορεί να επιταχυνθεί με την προαποφασισμένη εκτέλεση του Σαντάμ Χουσεϊν, το αμέσως επόμενο διάστημα). Η ελπίδα της Ουάσιγκτον είναι ότι κάτι τέτοιο, όχι μόνο θα αποτρέψει τις τάσεις σχηματισμού ενιαίου μετώπου των αντιιμπεριαλιστικών δυνάμεων Σουνιτών και Σιιτών κατά της κατοχής (κάτι που πήγε να γίνει με την ταυτόχρονη εξέγερση σε Νάτζαφ και Φαλούτζα, τον Απρίλιο του 2004), αλλά και ότι θα δημιουργήσει βαθύ ρήγμα μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών σε ευρύτερη, περιφερειακή κλίμακα: Οι Αμερικανοί ελπίζουν ότι θα μολέσουν να εκμεταλλευθούν τους φόβους των αντιδραστικών καθεστώτων αραβικών κρατών, όπως η Σαουδική Αραβία και η Ιορδανία, για τη λεγόμενη «Σιιτική Ημισέληνο», με κύριο πόλο το Ιράν και βασική συνιστώσα τη λιβανέζικη Χεζμπολάχ, το κύρος της οποίας γιγαντώθηκε στο Λίβανο, αλλά και ευρύτερα στον αραβικό κόσμο, μετά τον πόλεμο του καλοκαιριού με το Ισραήλ, έναν πόλεμο που μετέτρεψε τον ηγέτη της Χεζμπολάχ Χασάν Νασράλα σε ένα είδος «νέου Νάσερ» στα μάτια των απλών Αράβων.

Ωστόσο, η προσπάθεια του Μπους να συσπειρώσει γύρω του τις αυταρχικές και διεφθαρμένες αραβικές μοναρχίες με το σκιάχτρο του «σιιτικού κινδύνου» δεν θα έχει την παραμικρή πιθανότητα επιτυχίας χωρίς μια ριζική στροφή της Αμερικής στο «πρόβλημα των προβλημάτων» της περιοχής, το παλαιστινιακό. Χωρίς μια χειροπιαστή ελπίδα δημιουργίας ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους, και όχι αμερικανοϊσραηλινού προτεκτοράτου, ακόμα και οι εξωνημένοι, αμερικανόδουλοι ηγέτες της πε-

ριοχής δεν θα τολμήσουν να εμφανιστούν στα μάτια των πολιτών, ή μάλλον των υπηκόων τους, ως «κουίςλινγκς» μιας υπερδύναμης που είναι, για τους σημερινούς Άραβες, πολύ περισσότερο λαομίσητη από ό,τι ήταν για τους παππούδες τους η ναζιστική Γερμανία.

Το πολύ ευρύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Αμερική θα μπορούσε να συνοψισθεί στο σχήμα: Κρίση στρατηγικής για την αντιμετώπιση της κρίσης ηγεμονίας. Η αμερικανική ηγεμονία υπονομεύθηκε στο πεδίο της βιομηχανικής παραγωγής ήδη από τη δεκαετία του '70. Στο πεδίο της τεχνολογίας αμφισβητείται εντόνως τα τελευταία πέντε χρόνια, ενώ το νεότερο στοιχείο του

τελευταίου χρόνου είναι η αστάθεια και της χρηματιστικής ηγεμονίας της (ο βρετανικός *Εκόνομιστ* τελευταία κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για το ενδεχόμενο ραγδαίας υποχώρησης τόσο της Γουόλ Στρίτ όσο και του δολαρίου). Σε αυτό το φόντο, το ρεύμα του νεοσυντηρητισμού πρόβαλε ως μόνη εγγύηση για έναν «αμερικανικό 21ο αιώνα» το συστηματικό ποντάρισμα στη στρατιωτική ισχύ, το μοναδικό πεδίο όπου η αμερικανική υπεροχή εμφανίζεται αδιαφιλονίκητη για το προβλέψιμο μέλλον. Οι νεοσυντηρητικοί έπαιξαν αυτό το ριψοκίνδυνο γεωπολιτικό «πόκερ» και έχασαν. Ποιοι θα πάρουν τη θέση τους, με ποια ατού και με ποιο σχέδιο, μένει να διαπιστωθεί.